

РЕЦЕНЗИЯ
на дисертационен труд на тема
„Превенция на престъпността на непълнолетните”
за получаване на образователната и научна степен „доктор”

Докторант: Галина Димитрова Ковачева

Научен ръководител: проф. д.ю.н. Боян Станков

Област на висшето образование: „Социални, стопански и правни науки”

Професионално направление: „Право”

Специалност: „Криминология”

Рецензент: проф. д.ю.н. Юлия Бояджиева

Предложеният за рецензия дисертационен труд е изпълнен в обем 205 печатни страници, включващ увод, изложение в три глави и библиография. Към труда има 6 приложения с данни в табличен вид и анкетни карти с общ обем 139 страници.

1. Актуалност и значимост на изследваната проблематика

Проблемът за превенцията на противообществената активност на децата е значим и актуален за всички общества и времена. Понастоящем той се задълбочава вследствие на засиления интензитет на действащите социално-икономически, културнообразователни и други криминогенни фактори, както и на появата на нови детерминанти. И макар темата да е една от най-разработваните на световно и национално ниво, тя не само че не може да бъде изчерпана задоволително, а напротив – всеки ден носи нещо тревожно и обезпокоително, което прави неефективни познатите модели и подходи за превенция на явлението. Именно това определя високата значимост и актуалност на темата на докторската дисертация.

За Черноморския регион актуалността на проблема и търсенето на ефективни модели за превантивна политика са още по-значими поради високите нива на криминална активност на непълнолетните в сравнение с повечето области в страната, както и поради специфичните регионални криминогенни фактори.

2. Методология и методика на дисертационното изследване

Дисертационният труд е подготвен на базата на изследване с ясно дефинирани елементи: обект, предмет, цел, задачи, изследователска теза, използвани понятия. Избраният регионален подход отговаря на потребността от установяване на съвременните аспекти на връзката между социалното и икономическото развитие на регионите и географията на престъпността на непълнолетните, както и от търсенето на аргументи за възможностите за внедряване в България на принципа на децентрализация на превантивната дейност, което е в съответствие с идеята, заложена в тезата и целта на дисертационното изследване.

Статистическите и документалните източници, от които е извлечена емпиричната информация, са достатъчно изчерпателни и надеждни, а проведените анкети (с 6 въпросника) имат нужната представителност и достоверност, което осигурява достоверност на данните и съответно на заключенията и изводите.

Сред използваните методи за анализ на събраната по темата емпирична информация искам да открия, освен сравнително-правния, и сравнително-структурния метод, който е позволил да се установят зависимостите между явленията и процесите и регионалните специфики на престъпността на непълнолетните в Черноморския регион. Формулираните препоръки логически и съдържателно произтичат от направените констатации и изводи.

3. Състояние на проблема

Докторантката анализира състоянието на изследваната проблематика на базата на собствено емпирично изследване, на проучване на необходимата национална нормативна база, на документи на ООН, Европейския съюз и други организации и на значителен обем криминологична и друга литература (191 източника от български и чуждестранни автори). Използваната литература, коректно цитирана, е дала възможност на докторантката за исторически поглед върху състоянието на

изследването на проблемите и развитието на възгледите, политиките и практиките на международно и национално ниво. Оценката за състоянието на проблема е точна и адекватна.

4. Аналитична характеристика на труда

Глава първа „Престъпност на непълнолетните“ оценявам като силна част от дисертацията. Нейната съдържателност и определен принос в обогатяване на знанията за явлението се дължи до голяма степен на направения причинно-следствен анализ на базата на богат емпиричен материал. Отчита се влиянието на фактори с интензивно действие през периода на преход и на фактори, свързани с глобализацията и икономическата криза от 2008 г. С използването на този подход са изведени и специфичните тенденции и фактори от регионален характер, обуславящи престъпността на непълнолетните в Черноморския регион.

При очертаване структурата на престъпността на непълнолетните правилно е избрано отделното разглеждане на структурата на традиционните и на новите видове престъпления.

Впечатление със своята задълбоченост прави криминологичната характеристика на осъдените непълнолетни извършители на престъпления с разкриването съвременните аспекти на техния социален, демографски и образователен статус.

При изследването на проблема за ефективността на институционалното въздействие върху правонарушителите е анализиран рядко поставяният въпрос за стигматизацията и последващият процес на криминализация на непълнолетните.

В глава втора „Система за превенция на престъпността на непълнолетните“ оценявам високо аналитичния подход в изложението, в което описателният елемент е сведен до необходимия минимум. Акцентира се върху съществуващите проблеми на системата като цяло и на отделните ѝ елементи, които снижават ефективността от дейността ѝ. Анализът на проблемите на общодържавно и мест-

но ниво, и конкретно в Черноморския регион, е следван от предложения за законодателни, институционални, организационни, функционални и други промени. *Като илюстрация* бих могла да посоча: аргументирането на становище за запазване на функциониращите паралелно специализирани системи за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните (БППМН) и за закрила на детето при отчитане необходимостта от създаване на звено за координация – *Съвет за превенция на престъпността към Министерския съвет*; извода за липса на формирана местна политика по превенция на престъпността на непълнолетните и предлагането на децентрализиран подход; критичния анализ на организацията и дейността на местните комисии за БППМН, както и на детските педагогически стаи; анализа на организацията и дейността на обществената система за превенция на престъпността на непълнолетните; анализа и препоръките относно взаимодействието и координацията при осъществяване на социалнопревантивната дейност на местните комисии.

Глава трета „Нови подходи на превантивната политика по отношение престъпността на непълнолетните” е ценна с представянето на: политиката на Европейския съюз и ООН по превенция на престъпността на непълнолетните; чуждестранен опит в организацията на системите за превенция от почти всички региони на света; историческия преглед на съществуването на модели и институции, ангажирани в превенцията на противоправните прояви на децата в България.

От гледна точка на приноси на докторантката внимание заслужават следните *основни моменти*: обосноваването на необходимостта от децентрализиран модел на управление на системата за превенция на престъпността на непълнолетните с приемането на *Закон за превенция на престъпността*, предвиждащ системи на национално и на териториално (общинско) ниво, която да включва и нови местни структури – *комисии за превенция на престъпността*; аргументирането на необ-

ходимостта от изграждане на дългосрочни партньорства с широк кръг субекти; защитаването на позицията за липсата на необходимост от създаването на специализирани съдилища за непълнолетни в България; разширеното прилагане на обществени санкции; акцентирането върху една от най-новите световни тенденции, свързана с т.нар. “възстановително правосъдие”, и приложимостта на различните му форми в превантивната политика по отношение на непълнолетните в България.

В тази връзка собствен принос на Г. Ковачева са двете таблици № 1 и № 2 (в текста), в които е направен сравнителен преглед на производството за разглеждане на възпитателни дела от местните комисии и освобождаването от наказателна отговорност на непълнолетни в България и практиките по възстановително правосъдие на Нова Зеландия, Англия и Уелс.

5. Приноси в дисертационния труд

5.1. Като основни научни приноси в дисертационния труд на Галина Ковачева в посока на *обогатяване на криминологичното научно познание* оценявам:

- провеждането на първото регионално изследване на престъпността на непълнолетните и нейната превенция за периода след 1989 г., с което съществено се обогатява емпиричната българска криминология;
- представянето на актуални изследователски данни и изводи за нивото, структурата и тенденциите на престъпността на непълнолетните в страната и Черноморския регион във връзка с общите и регионалните детерминанти, с което се обогатява феноменологията на явлениято;
- представянето на анализи и изводи за състоянието и ефективността на пре-вантивната политика по отношение престъпността на непълнолетните в страната и в Черноморския регион с доказване на тезата за необходимост от децентрализация на превантивната система от държавни и обществени субекти и обосноваването на децентрализиран модел (Приложение 6). Отношение към

криминологичната теория и практика имат разгледаните ефективни подходи от международния опит, и по специално формите на възстановителното правосъдие.

2.1. Дисертационното изследване е с безспорни приноси с **научно-приложен характер**:

- направените предложения *de lege ferenda*, основното от които е предложението за Закон за превенция на престъпността, могат да бъдат използвани при евентуална подготовка на ново законодателство, регламентиращо превенцията на престъпността и в частност – престъпността на непълнолетните, както и при изменения и допълнения на сега съществуващите нормативни актове в тази област;
- подробно разработеният модел на децентрализация на превантивната дейност може да се използва при реорганизация на системата за превенция на престъпността на непълнолетните при отчитане на регионалните различия;
- предложените мерки от управленско, организационно и функционално естество, които обобщават регионалния, националния и международния опит по отношение на изследваната материя, могат да бъдат много добра база при обсъждането на съответни промени в различните структурни елементи на сега съществуващата система за превенция на престъпността на непълнолетните.

6. Личен принос на докторантката

Интересът на ас. Галина Ковачева към проблема за превенцията на престъпността на непълнолетните е траен, задълбочен и многоаспектен, за което свидетелства и значителният брой публикации по темата – 13 статии и доклади, за периода от 2005 г. до момента. Демонстрира умения за критичен анализ на авторски мнения и на съществуващи практики с изразяването на собствени позиции.

Изложението в дисертационния труд и представените публикации ми дава основание за извода, че докторантката е усвоила необходимите умения за провеждане на емпирични криминологични проучвания във всичките им етапи. Тя участ-

ва и в организацията на научноизследователската дейност на ЮФ на ВСУ като координатор на Групата за изследване на престъпността.

С оглед на това считам, че дисертационният труд и приносите в него са лично дела на докторантката, с методическата помощ на нейния научен ръководител.

7. Автореферат

Авторефератът е изпълнен в обем от 36 страници. В него правилно и в пълнота са отразени основните изследователски резултати, изводи и препоръки. Отбелязаните приносни моменти съответстват на реалните постижения на докторантката.

8. Критични бележки и препоръки

- Не са използвани в пълнота обширните данни, получени при проведените анкети. Повечето от анкетните резултати присъстват в изложението, основно на глава втора, в „неявен” вид. Това е ограничило възможността на докторантката да покаже умения за представяне и интерпретиране на анкетна информация.

- Смесва се понятието „контрол” като управленска функция с криминологичното понятие „контрол над престъпността” (стр. 127).

- При употребата на някои изрази са допуснати двусмислие и неяснота.

Тези критични бележки не засягат основни моменти на дисертационния труд и не се отразяват на общата ми оценка за него.

По отношение на бъдещата работа на ас. Галина Ковачева бих могла да направя следните *препоръки*:

- да продължи да следи развитието на проблематиката в теоретичен и практически аспект, за да се утвърди като един от криминологите – изследователи на проблемите на превенцията на престъпността на непълнолетните;

- с оглед на бъдещото си научно развитие да насочи изследователските си интереси и към друга криминологична проблематика, включително и към

теоретични въпроси, разработвайки ги от гледна точка на съвременното развитие на явленията и на възгледите върху тях.

9. Лични впечатления от докторантката и нейната работа

Впечатленията ми от Галина Ковачева са вече дългогодишни. От 2007 г. тя е член на Българската асоциация по криминология. Макар че не е имала възможност да присъства на сбирките на Асоциацията, тя се е интересувала от провежданите мероприятия и е показвала съпричастност към дейността ѝ. Участва в юбилейната научна сесия на Асоциацията през юни 2011 г. с представяне на доклад с резултати от дисертационното изследване. Правили са ми впечатление нейната стриктност, коректност и отговорност при поемане на задължения и при тяхното изпълнение.

10. Заключение

Представеният за рецензиране дисертационен труд, посветен на актуална и социално значима тема, отразява резултатите от много добре програмирано и изпълнено изследване върху превенцията на престъпността на непълнолетните със задълбочени анализи, изводи и препоръки. *Съдържанието и приносните моменти в труда са изцяло в областта на криминологията и оценката ми за него е положителна.* Считам, че са изпълнени изискванията както за образователната, така и за научната част от обучението на докторантката.

Имайки предвид гореизложеното, **предлагам на уважаемото научно жури да присъди на ас. Галина Димитрова Ковачева образователната и научна степен „доктор“ по професионално направление „Право“, специалност „Криминология“.**

Член на научното жури и рецензент:

(проф. д.ю.н. Юлия Бояджиева)

С о ф и я, 14 ноември 2012 г.